

Η κατάσταση της ψυχής μετά θάνατον (Φώτιος Σχοινάς, Δρ. Φιλοσοφίας)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : 11 Μαρτίου, 2020

1. Είσαγωγικές παρατηρήσεις

Τό αρθρο αύτό άποτελεῖ άπόπειρα ἀνταποκρίσεως στό αἴτημα τῆς κ. Βασιλικῆς Κ. γιά τή μεταθανάτια κατάσταση τῶν ψυχῶν καί τή δυνατότητα ἡμῶν τῶν ζώντων νά βοηθήσουμε στήν ἀνάπαυσή τους.

Κατ' ἀρχήν πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι **τή δυνατότητα μετανοίας καί ως ἐκ τούτου τῆς σωτηρίας ἔχουμε μόνο στήν παροῦσα ἐνσώματη καί ἔγχρονη ζωή.** Ἡ μετάνοια συνδέεται μέ τήν ἐν σώματι καί ἐν χρόνῳ ζωή. Μετά ἀπό αὐτή δέν ὑπάρχει δυνατότητα μετανοίας. Ο ἄγιος Παΐσιος ὁ Ἀγιορείτης λέγει ὅτι οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων στόν ἄδη θά ἥθελαν νά ζήσουν μόνο πέντε λεπτά στήν παροῦσα ζωή γιά νά προλάβουν νά μετανοήσουν. Ὄμως ἀποτελεῖ ἀκλόνητη πεποίθηση καί διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ὅτι οἱ ψυχές τῶν κεκοιμημένων μποροῦν νά βοηθηθοῦν πολύ καί ἀποτελεσματικά ἀπό ἐμᾶς τούς ζωντανούς. Τά μέσα βοηθείας πρός τούς κεκοιμημένους εῖναι ἡ μνημόνευσή τους στή Θεία Λειτουργία, τά μνημόσυνα, ἡ προσωπική προσευχή γιά αὐτούς καί οἱ διάφορες ἀγαθοεργίες μέ προεξάρχουσα τήν ἐλεημοσύνη.

2. Μόνο ἡ παροῦσα ζωή εῖναι καιρός μετανοίας

Κατά τόν μεγάλο δογματολόγο **καθ. Παναγιώτη Τρεμπέλα** «μόνον ἡ παροῦσα ζωή εῖναι καιρός μετανοίας καί ἀγώνων πρός τήν πρόοδον ἐν τῇ ἀρετῇ» (Π. Ν. Τρεμπέλα, Δογματική, τόμος 3, ἐκδ. Αδελφότητος Θεολόγων ὁ Σωτήρ, Αθῆναι 1979, σελ. 372). **Μετά τόν θάνατο δέν ὑφίσταται δυνατότητα μετανοίας καί διορθώσεως.**

Ο **Κύριλλος Ιεροσολύμων** δηλώνει ὅτι «τῆς μετανοίας καί τῆς ἀφέσεως ἐν τῇ ζωῇ ταύτη μόνον τήν προθεσμίαν ἔχουσης...οὐκ ἔστι μετά θάνατον λοιπόν τούς ἐν ἀμαρτίαις τελευτήσαντας ως εὐεργετηθέντας αἰνεῖν, ἀλλ' ἀποδύρεσθαι» (Κυρίλλου Κατηχήσεις 18, 14, PG 33 1032- 1033). Ο **Μέγας Βασίλειος** λέγει ὅτι «τῆς μετανοίας καί τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν ὁ παρών ἔστι καιρός, ἐν δέ τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἡ δικαία κρίσις καί ἀνταπόδοσις» καί ὅτι «μετά τήν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγήν οὐκ

ἔστι καιρός κατορθωμάτων, τοῦ Θεοῦ τόν παρόντα καιρόν ἐπιμετρήσαντος εἰς ἔργασίαν τῶν πρός τήν αὐτοῦ εὐαρέστησιν» (Μ. Βασιλείου PG 31 700-701). **Ο ἄγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος** κηρύσσει ὅτι «οὐκ ἔστιν ἐν ἄδη τοῖς ἀπελθοῦσιν ἔξομολόγησις καὶ διόρθωσις. Συνέκλεισε γάρ ὁ Θεός ἐνταῦθα μέν καὶ βίον καὶ πρᾶξιν, ἐκεῖ δέ τήν τῶν πεπραγμένων ἔξέτασιν» (Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΣΤ', PG 35, 944). Ο **ἱερός Χρυσόστομος** ἀποφαίνεται ὅτι «ὁ παρών βίος πολιτείας ἔστι καιρός, μετά δέ τήν τελευτήν κρίσις καὶ κόλασις», ως ἐκ τούτου «ἔως μέν ἂν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὥμεν τῷ παρόντι, δυνατόν διαφυγεῖν τήν τιμωρίαν μεταβαλομένους (=έάν ἀλλάξουμε, ἔάν δηλαδή μετανοήσουμε), ἐκεῖ δέ ἀπελθόντες ἀνήνυτα (=ἀνώφελα) οἵμωξομεν». (Ιωάννου Χρυσοστόμου, PG 57, 416).

3. Εἶναι δυνατή ἡ ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν στή μέλλουσα ζωή;

Από τά ἀνωτέρω Πατερικά χωρία συμπεραίνουμε ἀβιάστως καὶ ἀσφαλῶς ὅτι **μόνον ἡ παροῦσα ζωή εἶναι καιρός μετανοίας** καὶ μεταβολῆς ἐπί τά κρείτω, **ἡ δέ μέλλουσα ζωή εἶναι καιρός ἀνταποδόσεως, ἐπιβραβεύσεως ἢ ἀποδοκιμασίας.** Όμως στήν Ἐκκλησιαστική ζωή καὶ στήν Άγια Γραφή παρατηροῦμε περιπτώσεις μεταθανάτιας, ἀν μή μετανοίας, τούλαχιστον μεταβολῆς ἐπί τά βελτίω. Τρανό παράδειγμα ἡ κάθοδος τοῦ Χριστοῦ στόν Ἀδη κατά τήν τριήμερο ταφή του, τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου στούς τεθνεώτας καὶ ἡ σωτηρία αὐτῶν πού τόν ἐπίστευσαν. Ἐπ' αὐτοῦ γράφει **ὁ ἄγιος Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός**: «Ὄσο γι' αὐτό πού λέει ὁ προφήτης ὅτι, “στόν ἄδη ποιός θά σέ δοξάσει;”, εἴπαμε ἡδη ὅτι οἱ ἀπειλές τοῦ παντεπόπτη Θεοῦ εἶναι βέβαια τρομερές, ἀλλά τελικά τίς ὑπερνικᾶ ἡ ἀνυπολόγιστη φιλανθρωπία του. Ἀλλωστε καὶ μετά ἀπό αὐτά πού εἶπε ὁ προφήτης, ἔγινε ὁπωσδήποτε στόν ἄδη μετάνοια, ἐννοῶ τή μετάνοια ἐκείνων πού πίστεψαν ἐκεῖ μέ τή σωτηρία κάθοδο τοῦ Δεσπότη. Όμως δέν τούς ἔσωσε ὅλους ὁ ζωοδότης Κύριος, ἀλλά, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ, καὶ ἐκεῖ ἔσωσε μόνο ἐκείνους πού πίστεψαν» (Ιωάννου Δαμασκηνοῦ, Περί τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων 13, μετάφραση Παναγιώτη Παπαευαγγέλου, ΕΠΕ 4, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 167).

Ἀκόμη ὁ **ἄγιος Νεκτάριος** σχολιάζοντας τό χωρίο τῆς Άγιας Γραφῆς «Ὄς ἀν εἴπη λόγον κατά τοῦ νίοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ ὃς δ' εἴπη κατά τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι» (Ματθ. 12, 32) ἀποφαίνεται ὅτι εἶναι δυνατή ἡ ἄφεση ἀμαρτιῶν μετά θάνατον. Συγκεκριμένα γράφει: «Ἐπειδή εἴρηται: “Ὄς ἀν εἴπη λόγον κατά τοῦ νίοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ ὃς δ' εἴπη κατά τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι” (Ματθ. 12, 32), ἐπεται ἐντεῦθεν ἀναγκαίως τό συμπέρασμα, ὅτι τοῖς ἀμαρτωλοῖς ἔστι δυνατή καὶ μετά θάνατον τῶν ἀμαρτιῶν ἄφεσις. Ἐπειδή ἐπίσης εἴρηται, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς “ἔχει τάς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ Ἀδου” (Ἄποκαλ. 1,18) ἐπεται, ὅτι δύναται

άνοίγειν τάς τοῦ Ἅδου είρκτάς καί ποιεῖν ἐλευθέρους τούς ἐν αὐτῷ δεσμώτας. Καί ἐπειδὴ μετά θάνατον οὐκ ἔστι μετάνοια, οὐδέ μισθαποδοσία αὐτοῖς τοῖς ἀμαρτωλοῖς, ἔπειται, ὅτι πρός ἔρμηνείαν τοῦ ὅτι ἔστι δυνατή ἡ ἄφεσις αὐτῇ τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἡ ἀπό τῶν δεσμῶν τοῦ Ἅδου τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπαλλαγή, οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει ὁδός, πλήν ταύτης δῆ, ὅτι ὁ Κύριος τελεῖ τό πρᾶγμα τοῦτο διά τῶν τῆς Ἑκκλησίας δεήσεων, καί ἐν τῇ δυνάμει τῆς ὑπέρ τῶν τεθνεώτων προσφερομένης ἀναιμάκτου θυσίας. ‘Υπέρ τῶν τεθνεώτων δέ ἔκεινων, οἵτινες καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐβλασφήμησαν, ἡ ὅπερ ταύτο ἀμετανόητοι ἐν θανασίμῳ ἀμαρτίᾳ διέμειναν, ἡ Ἑκκλησία οὐκ εὔχεται· δι’ αὐτό δέ τοῦτο, ὥσπερ ὁ Σωτήρ εἰρηκεν, ἡ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὕτε ἐν τούτῳ, οὕτε ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀφεθήσεται» (Ἄγιου Νεκταρίου, Μελέτη περί τῆς ἀθανασίας ψυχῆς καί περί ιερῶν μνημοσύνων, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 155-156). Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου συμπεραίνουμε ὅτι ὁ ἄγιος Νεκτάριος θεωρεῖ ὅτι εἶναι δυνατή ἡ ἄφεση ἀμαρτιῶν μετά θάνατον καί ἡ ἀπαλλαγή τῆς κολάσεως τῶν ἀμαρτωλῶν διά τῶν δεήσεων τῆς Ἑκκλησίας καί διά τῆς μνημονεύσεων των στή θεία Λειτουργία πού προσφέρεται γι' αὐτούς. Αὐτό συμβαίνει γι' αὐτούς πού ἥσαν μέν ἀμαρτωλοί, ἀλλά εἴχαν διάθεση σωτηρίας. Γιά τούς ἀμετανόητα ἀμαρτωλούς, γι' αὐτούς δηλαδή πού ἐβλασφήμησαν τό Ἅγιον Πνεῦμα (βλασφημία τοῦ Ἅγιου Πνεύματος εἶναι τό νά μή θέλει κάποιος τή σωτηρία του καί νά εἶναι ἀμετανόητος) δέν εἶναι δυνατή ἡ ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν καί ἡ ἀπαλλαγή ἀπό τήν κόλαση.

Τήν ᾧδια γνώμη ἐκφράζει καί ὁ ἄγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Κατά τόν ίερό Πατέρα ὑπάρχει μία μερίδα ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἔκαναν μερικά βήματα προόδου στήν πνευματική ζωή καί ἀπέκτησαν “μίαν ζύμην ἀρετῶν”, ἀλλά δέν πρόφθασαν νά τελειωθοῦν στήν πνευματική ζωή εἴτε λόγω ἀμελείας, εἴτε λόγω ραθυμίας, εἴτε λόγω “τῆς ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναβολῆς”, εἴτε λόγω ἐλλείψεως ἀνδρείας. Αὐτούς δέν πρόκειται νά λησμονήσει καί νά ἐγκαταλείψει ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ἀλλά θά κινήσει τούς συγγενεῖς καί φίλους τους νά προσφέρουν ὅτι ἐπιβάλλεται (προσευχές, μνημόσυνα, θεῖες Λειτουργίες, ἀγαθοεργίες, ἐλεημοσύνες) γιά τήν ἀναπλήρωση τῶν ὑστερημάτων τοῦ πεθαμένου. Συγκεκριμένα λέει ὁ ίερός Πατέρας: «Τοῦτο οὖν σκόπει πᾶς τις ὁ τοῖς ρηθεῖσιν ἀμφισβητῶν, ὅτι περ ἔκαστος τῶν ἀνθρώπων ὁ μικράν ἀρετῶν ζύμην κτησάμενος, μή πεθφακώς δέν ταύτην ἀρτοποιῆσαι, ἀλλά βουληθείς μέν, μή δυνηθείς δέ τοῦτο, ἡ ραθυμίας ἡ ἀμελείας ἡ ἀνανδρίας ἔνεκα, ἡ τῆς ἐξ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναβολῆς, ἐπιφθασθείς δέ καί θερισθείς παρ’ ἐλπίδα, οὗτος οὐκ ἐπιλησθήσεται παρά τοῦ δικαίου κριτοῦ καί δεσπότου, ἀλλ’ ἐγερεῖ ὁ Κύριος αὐτῷ μετά θάνατον αὐτοῦ τούς οίκείους καί ἀγχιστεῖς καί φίλους καί τούτων τάς γνώμας ιθυνεῖ, καί τάς καρδίας ἐλκύσει, καί τάς ψυχάς ἐπικάμψει πρός ἀρωγήν καί βοήθειαν τούτου· καί σπεύσουσι κινηθέντες θεόθεν, ἀψαμένου τοῦ δεσπότου τῶν καρδιῶν αὐτῶν, ἀναπληρῶσαι τοῦ οἰχηθέντος (=τοῦ πεθαμένου) τά ὑστερήματα» Μετάφραση (Παναγιώτη Παπαευαγγέλου): «Ἄς προσέχει λοιπόν αὐτό ὁ καθένας πού ἀμφισβητεῖ ὅλα ὅσα εἰπώθηκαν, ὅτι κάθε

ἀνθρωπος πού ἀπέκτησε μικρή ζύμη ἀρετῶν καί δέν πρόφθασε νά τή μεταβάλλει σέ ἄρτο, καί θέλησε βέβαια, ἀλλά δέν μπόρεσε νά τό κάνει ἀπό ὄκνηρία ἥ ἀπό ἀμέλεια ἥ ἀπό ἀνανδρία ἥ ἐξ αἰτίας ἀναβολῆς ἀπό τή μιά μέρα στήν ἄλλη, καί ἔφτασε καί τόν θέρισε ὁ θάνατος χωρίς νά τό περιμένει, αὐτός δέν θά λησμονηθεῖ ἀπό τόν δίκαιο Κριτή καί Δεσπότη, ἀλλά ὁ Κύριος θά κινήσει πρός χάρη του μετά τό θάνατό του τούς δικούς του καί συγγενεῖς καί φίλους του καί θά συγκινήσει τίς ψυχές τους πρός ἀρωγή καί βοήθειά του. Καί θά σπεύσουν τότε παρακινούμενοι ἀπό τό Θεό καί, ἀφοῦ ἀγγίξει ἔτσι τίς ψυχές τους ὁ Δεσπότης, θ' ἀναπληρώσουν τά ὑστερήματα ἐκείνου πού πέθανε» (Ιωάννου Δαμασκηνοῦ ὁ. π., σελ. 183).

Ἐν κατακλεῖδι ὁ **ἱερός Δαμασκηνός** γράφει (μετάφραση Παναγιώτη Παπαευαγγέλου): «Πράγματι λένε οί φωτισμένοι ἀπό τό Θεό ὅτι οί πράξεις τῶν ἀνθρώπων, τή στιγμή τῆς τελευταίας πνοῆς τους δοκιμάζονται σάν σέ ζυγαριά, καί ἔάν ἡ δεξιά πλάστιγγα εἶναι πιό πάνω ἀπό τήν ἀριστερή, εἶναι ὀλοφάνερο πώς αὐτός πού ἔτυχε αὐτό θά ξεψυχήσει μέσα στούς δεξιούς ἀγγέλους. Ἐάν πάλι καί οί δύο πλάστιγγες εἶναι ἵσες, νικᾶ ὀπωσδήποτε ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά, ὅπως λένε οί θεολόγοι, καί ἄν ἀκόμα ἡ ζυγαριά γείρει λίγο πρός τά ἀριστερά, καί στήν περίπτωση αὐτή ἡ εύσπλαχνία τοῦ Θεοῦ θά ἀναπληρώσει ὅσο χρειάζεται. Νά οί τρεῖς θεοίς κρίσεις τοῦ Δεσπότη ἡ πρώτη εἶναι δίκαιη ἡ δεύτερη φιλάνθρωπη καί ἡ τρίτη ὑπεράγαθη. Μετά ἀπό αὐτές ἔρχεται ἡ τέταρτη, ὅταν οί πονηρές πράξεις εἶναι κατά πολύ βαρύτερες. Ἄλιμονο, ἀδελφοί· καί αὐτή ὅμως ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ εἶναι δίκαιη, θεσπίζοντας δίκαια γιά ἐκείνους πού κρίνονται» (Ιωάννου Δαμασκηνοῦ, ὁ.π., σελ.191).

Συνελόντ' είπεῖν ἡ Ἐκκλησία δέχεται **τρεῖς ἀφέσεις ἀμαρτιῶν: πρώτη ἄφεση ἀμαρτιῶν εἶναι ἡ τοῦ Βαπτίσματος, δεύτερη ἡ τῆς μετανοίας καί ἔξομολογήσεως καί τρίτη ἡ μετά θάνατον διά τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν εὐποιῶν.** Ἐπί τοῦ προκειμένου γράφει ὁ **Μητροπολίτης Ναυπάκτου καί Ἅγιου Βλασίου π. Ἱερόθεος:** «Ἡ ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν στήν Ὁρθόδοξη Παράδοση εἶναι ἀπαλλαγή ἀπό τήν κόλαση καί τήν τιμωρία. Καί αὐτή ἡ ἄφεση γίνεται μέ τρεῖς τρόπους καί σέ τρεῖς διαφόρους χρόνους. ᩧ πρώτη κατά τόν καιρό τοῦ Βαπτίσματος, ἡ δεύτερη μετά τό Βάπτισμα, διά τῆς ἐπιστροφῆς καί τοῦ πένθους κατά τήν παροῦσα ζωή, καί ἡ τρίτη μετά τόν θάνατο, διά τῶν εὐχῶν καί εὐποιῶν καί ὅσων ἐπιτελεῖ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ» (Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἅγιου Βλασίου π. Ἱεροθέου, Ἡ ζωή μετά θάνατον, Δ ἔκδοση, Ἱερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβάδεια 1997, σελ. 196).

4. Μερική κρίση

Ἡ ψυχή μετά τήν ἔξοδό της ἀπό τό σῶμα φέρει τούς τύπους καί τό ποιόν τῆς

ένσωματης ζωῆς της. Γίνεται ἡ λεγομένη μερική κρίση σύμφωνα μέ τά ἔργα της, ἡ ὁποία μερική κρίση εἶναι προσωρινή κατάσταση μέχρι τήν τελική, όριστική κρίση. Ο Π. Τρεμπέλας λέγει ὅτι «ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ ἐγχαράσσεται μόνιμος χαρακτήρας ἐν τῇ ψυχῇ καθιστῶν εύδιάκριτον τήν ποιότητα αὐτῆς» (Π. N. Τρεμπέλα, ὄπ. π., σελ. 375). Ο ἄγιος Ἰουστῖνος Πόποβιτς γράφει στήν Δογματική του: «Οἱ ψυχές τῶν τεθνεώτων εἰσέρχονται στήν μετά θάνατον ζωή μέ όλοκληρο τό περιεχόμενό τους “τά δέ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ’ αὐτῶν”. Εἰσέρχονται μέ όλους τούς λογισμούς καί τά συναισθήματα, μέ όλες τίς ἀρετές καί τά πάθη, μέ όλα τά προτερήματα καί τά ἐλαττώματα, μέ όλοκληρο τόν ἥθικό τους κόσμο. Καί ὅπως αὐτές εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς ἐξῆλθαν τοῦ σώματος καί τῆς ἐπίγειας ζωῆς κρίνονται στή μερική κρίση καί καθορίζεται ἡ προσωρινή τους κατάσταση στή μεταθανάτιο ζωή, ἡ κατάσταση ἀπό τή μερική μέχρι τή Φοβερά Κρίση» (Άγίου Ἰουστίνου Πόποβιτς, Δογματική, μετάφραση Ἀρης Ἡλ. Γεωργόπουλος, Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος 2019, σελ. 921).

Μάλιστα ὁ ἄγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γράφει ὅτι ἡ φιλόθεη καί ἐνάρετη ψυχή εὐθύς μετά τόν χωρισμό της ἀπό τό σῶμα συναισθάνεται τήν μακαριότητα πού τήν ἀναμένει (μετάφραση Ἰγνατίου Σακαλῆ): «Δέχομαι τούς λόγους τῶν σοφῶν, ὅτι κάθε ἐνάρετη καί φιλόθεη ψυχή, μόλις ἀπαλλαγεῖ ἀπό τό σῶμα μέ τό ὄποιον εἶναι συνδεδεμένη, ἔρχεται εὐθύς είς συναισθησιν τῆς καλοτυχίας πού τήν περιμένει καί ἀρχίζει νά τήν θαυμάζει, ἐπειδή ἐκεῖνο πού ἔφερε ἐμπόδια ἔχει καθαρισθῆ ἡ ἔχει ἀπορριφθῆ ἡ ἔχει πάθει ὁ, τιδήποτε ἄλλο, τέλος πάντων. Αἰσθάνεται τότε μίαν θαυμασίαν ἡδονήν. Χαίρεται καί φαιδρή προχωρεῖ πρός τόν Κύριόν της, ὡσάν νά ἔχει ξεφύγη ἀπό τήν ζωήν αὐτήν, ὅπως κανένα δεσμωτήριον, καί νά ἔχῃ ἀποτινάξει τά δεσμά, πού τήν ἔβάρυναν καί ἔσυραν πρός τά κάτω τά πτερά τοῦ νοῦ. Καί ὡσάν μέ τήν φαντασίαν ἀπολαμβάνει τήν μακαριότητα πού ἀπλώνεται ἐμπρός της». (Γρηγορίου Θεολόγου, Είς Καισάριον τόν ἀδελφόν αὐτοῦ 21, 5-10, μετάφραση Ἰγνατίου Σακαλῆ, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 417 καί 419). **Εἶναι βάσιμον νά ὑποθέσεουμε ὅτι ἡ φαύλη ψυχή ἔχει τά ἀκριβῶς ἀντίθετα βιώματα.**

Τήν μερική κρίση θά ἀκολουθήσει ἡ τελική καί όριστική κρίση τήν ἔσχατη ἡμέρα τής Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ.

5. Τρόποι βοηθείας τῶν τεθνεώτων

Παρ’ ὅλο ὅτι μετά τόν θάνατο ὁ καιρός τῆς μετανοίας πέρασε ἀνεπιστρεπτί, ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ὑποστηρίζει ὅτι τά μυημόσυνα, οἱ Θεῖες Λειτουργίες, οἱ ἀτομικές προσευχές καί οἱ ἐλεημοσύνες τῶν ζώντων ὠφελοῦν τά μέγιστα τίς ψυχές τῶν τεθνεώτων.

Ο ἄγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός λέει μέ τρόπο ἀπλό ἀλλά καί συνοπτικό στήν Τέταρτη Διδαχή του: «Ἄν ἀγαπᾶτε τούς ἀποθαμμένους, κάμνετε ὅ, τι ἡμπορεῖτε διά τήν ψυχήν των συλλείτουργα, μνημόσυνα, νηστείας, προσευχάς, ἐλεημοσύνας».

Μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλεια τῶν ψυχῶν πού μνημονεύονται στή Θεία Λειτουργία. Ἐπ' αὐτοῦ εἶναι σύμφωνη ὅλη ἡ παράδοση τῆς Ἑκκλησίας. Ὁπως ἔχει γραφεῖ, «ὅλοι οἱ Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας τό κυριότερο πού συνιστοῦν γιά τήν ἀνάπαυση τῶν κεκοιμημένων μας νά μνημονεύονται τά ὄνόματά τους κατά τήν τέλεση τοῦ ἀγιωτάτου Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας». (Ἀβραάμ Μ. Κοκάλη, Ἡ φροντίδα μας γιά τούς κεκοιμημένους, ἐκδ. Σωτήρ, Ἀθῆναι 2014, σ. 16).

Ο ἄγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας γράφει στό ἔργο του *Εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν*: «Ἀπό ὅλα ὅσα ἔχουν λεχθῆ συνάγεται ἐκεῖνο, ὅτι ὅλα ὅσα πραγματοποιοῦνται στήν ιερά τελετή εἶναι κοινά καί σέ ζωντανούς καί σέ ἀποθανόντας» (Νικολάου Καβάσιλα, *Εἰς τήν θείαν Λειτουργίαν* ΜΔ 4, μετάφρασις Παναγιώτη Χρήστου, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 207). «Ο Χριστός», κατά τόν ιερό Πατέρα, «μεταδίδει τόν ἔαυτόν του καί σ' αὐτούς (τούς νεκρούς) μέ τόν τρόπο πού αὐτός γνωρίζει» (Νικολάου Καβάσιλα, ὅ.π., σελ. 201). Καί ἐπίσης ἡ μετάληψη τοῦ σώματος καί τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ παράδεισος γιά τούς κεκοιμημένους: «Τώρα ὅμως αὐτό πού προμηθεύει στούς ἐκεῖ εύρισκομένους κάθε ἀπόλαυσι καί μακαριότητα, ὅπως καί ἂν τό είπῆς, εἴτε παράδεισο εἴτε κόλπους τοῦ Αβραάμ εἴτε τόπους καθαρούς ἀπό κάθε λύπη καί ὀδύνη, καί φωτεινούς καί χλοερούς καί ἀναψυκτικούς, εἴτε βασιλεία καθ' ἔαυτή, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά αὐτό τό ποτήριο καί αὐτός ὁ ἄρτος» (Νικολάου Καβάσιλα, ὅ.π., σελ. 209).

Γιά τήν **ὠφέλεια καί τή σημασία τῶν μνημοσύνων** διαφωτιστικός εἶναι ὁ Λόγος περὶ ἔξόδου ψυχῆς τοῦ **ἄγιου Μακαρίου**. Κάποτε ὁ ἄγιος Μακάριος ρώτησε τούς Ἀγγέλους πού τόν ἀκολουθοῦσαν στήν ἔρημο: «Ἐπειδή ἀπό τούς Ἅγιους Πατέρες μᾶς δόθηκε τό νά τελοῦμε μνήμη τῶν κεκοιμημένων κατά τήν τρίτη, τήν ἐνάτη καί τήν τεσσαρακοστή ἡμέρα, **ποιό εἶναι τό ὄφελος γιά τόν κεκοιμημένο;** Ό Ἀγγελος ἀπάντησε: «ὁ Θεός δέν ἐπιτρέπει νά γίνεται τίποτε τό μή ἀπαραίτητο καί ἀνώφελο στήν Ἑκκλησία Του. Γιατί, ὅταν κατά τήν τρίτη ἡμέρα τελεῖται μνημόσυνο στήν Ἑκκλησία, τότε ἡ ψυχή τοῦ τεθυνεῖτος λαμβάνει παρηγοριά ἀπό τόν Ἀγγελο γιά τή λύπη της λόγω τοῦ χωρισμοῦ ἀπό τό σῶμα. Λαμβάνει παρηγοριά ἐπειδή γιά χάρη της τελεῖται στήν Ἑκκλησία δέηση καί προσφορά λαμβάνει ἔτσι ἡ ψυχή τήν ἀγαθή ἐλπίδα. Γιατί κατά τήν διάρκεια τῶν δύο προηγουμένων ἡμερῶν ἐπιτρέπεται στήν ψυχή νά ἐπισκεφθεῖ ὅποιο μέρος θελήσει συνοδείᾳ τῶν Αγγέλων. Ως ἐκ τούτου, ἡ φιλοσώματος ψυχή, περιφέρεται ἄλλοτε γύρω ἀπό τήν οἰκία πού ἀποχωρίστηκε ἀπό τό σῶμα της, ἄλλοτε στόν τάφο πού ἐκεῖνο εἶναι θαμμένο. Ἐτσι περιφέρεται σάν πουλί ψάχνοντας τήν φωλιά του. Ή ἀρετωθεῖσα ψυχή, πάλι πηγαίνει στά μέρη ὅπου ἐνάσκησε τήν ἀρετή. Κατά τήν τρίτη ἡμέρα, Ἐκεῖνος ὁ Ὁποῖος ἀναστήθηκε ἐκ νεκρῶν ὥριζει στήν κάθε χριστιανική ψυχή, σύμφωνα μέ τό παράδειγμα τῆς

άναστάσεώς Του, νά άνεβει στούς ούρανούς ώστε νά προσκυνήσει τόν Θεό τῶν πάντων. Ἐξ αὐτοῦ εἶναι πολύ σωστή ἡ συνήθεια τῆς Ἑκκλησίας νά τελεῖ μνημόσυνο τήν τρίτη ἡμέρα. Μετά τήν προσκύνηση τοῦ Θεοῦ διατάσσεται νά ἐπιδειχθοῦν στήν ψυχή οἱ ποικίλες καί τερπνές εύφροσύνες καί τά κάλλη τοῦ παραδείσου. Ὄλα αὐτά ἡ ψυχή τά ἀντικρίζει γιά ἔξι ἡμέρες, θαυμάζοντας καί δοξάζοντας τόν Δημιουργό τοῦ παντός, τόν Θεό. Βλέποντας ὅλα αὐτά, ἀλλάζει καί λησμονεῖ τήν θλίψη πού εἶχε κατοικώντας στό σῶμα. Ωστόσο, ἂν εἶναι ἔνοχη ἀμαρτιῶν, βλέποντας ὅλα αὐτά στενάζει καί ἀνακράζει λέγοντας: «Ἄλλοιμονο μου! Πόσα ἀμέλησα σέ ἐκεῖνον τόν κόσμο, προσβλέποντας μόνον στήν ἰκανοποίηση τῶν παθῶν μου, διήνυσα τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς μου ἐν ἀκηδίᾳ καί δέν ὑπηρέτησα τόν Θεό ὅπως θά ἔπρεπε, ώστε νά ἀξιωθῶ αὐτῶν τῶν χαρίτων καί αὐτῆς τῆς δόξης. Άλλοιμονο σέ μένα τήν ταλαιπωρη!»... Καί μετά ἀπό τήν παραμονή ἔξι ἡμερῶν σέ ὅλες τίς εύφροσύνες τῶν δικαίων, οἱ Ἅγγελοι τήν ἐπιστρέφουν πάλι νά προσκυνήσει τόν Θεό. Ως ἐκ τούτου, ὥρθα πράττει ἡ Ἑκκλησία τελώντας μνημόσυνο τήν ἔνατη ἡμέρα. Μετά τήν δεύτερη προσκύνηση, ὁ Δεσπότης προστάζει νά μεταφερθεῖ ἡ ψυχή στήν κόλαση καί νά τῆς ἐπιδειχθοῦν ἐκεῖ ὅλα τά μέρη τῶν μαρτυρίων, τά ποικίλα μέρη τῆς κολάσεως καί τά πολυποίκιλα μαρτύρια τῶν ἀθέων, κατά τά ὅποια οἱ ψυχές τῶν ἀμαρτωλῶν ὀδύρονται, ἐκεῖ ὅπου ἀκούγεται ὁ τριγμός τῶν ὀδόντων. Σέ ἐκεῖνα τά μέρη ἡ ψυχή περιφέρεται τριάντα ἡμέρες, τρέμοντας νά μήν καταδικασθεῖ καί ἡ ἴδια σέ ἐγκλεισμό σέ ἐκείνην τήν φυλακή. Τήν τεσσαρακοστή ἡμέρα ἡ ψυχή πάλι φέρεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί τότε ὁ Κριτής ὄρίζει στήν ψυχή τό μέρος πού τῆς ἀρμόζει κατά τά ἔργα της. Ως ἐκ τούτου, καί πάλι ὥρθα ἡ Ἑκκλησία τελεῖ μνημόσυνο ὑπέρ τῶν κεκοιμημένων τήν τεσσαρακοστή ἡμέρα» (Μακαρίου Αἰγυπτίου, Λόγος περί ἔξόδου ψυχῆς, PG 34,385D-392B. Παρατίθεται στήν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα Δογματική τοῦ Αγίου Ιουστίνου Πόποβιτς στίς σελ. 930-931).

Βέβαια ὁ μακαριστός καθηγητής Π. Τρεμπέλας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ὡφέλεια ἀπό τά μνημόσυνα εἶναι περιορισμένη. (Π. Ν. Τρεμπέλα, ὄ.π., σελ. 411). Ὄμως ἡ ἐμπειρία τῶν ἀγίων καί ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων συνηγορεῖ ὑπέρ τῆς ἐλαφρύνσεως ἀκόμη καί ὑπέρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κολάσεως μέσω τῶν μνημοσύνων, προσευχῶν, Λειτουργιῶν καί ἀγαθοεργιῶν. Εἶναι ἀρκετά σύνηθες τό γεγονός τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπό τήν κόλαση μέσω τῶν ἀνωτέρω τρόπων βοηθείας τῶν τεθνεώτων. Αἴφνης ὁ μακαριστός καθηγητής Νίκος Ματσούκας γράφει στή Δογματική του: «Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δέν ὑπόκειται σέ κανένα νόμο, ἂν ἡ ψυχή τόν ζητάει καί τόν θέλει. Τό ἔλεός του εἶναι ἀπροσμέτρητο. Αὐτό τό νόημα ἔχουν οἱ εὐχές καί τά μνημόσυνα. Πέρα ἀπό ὅσα λένε οἱ λόγιοι πατέρες, καί ἡ ἀπλή ἀσκητική παράδοση κινεῖται στήν ἴδια γραμμή τῆς ὥρθόδοξης θεολογίας. Σύμφωνα μέ μιά διήγηση ἔνας γιατρός, ὀνόματι Ίοῦστος, ἔκλεψε χρήματα, καί σάν πέθαινε πῆγε στήν κόλαση. Στά ὄνειρα τοῦ ἀδελφοῦ του παραπονιόταν πώς περινοῦσε ἀσκημα. Μετά τριάντα λειτουργίες γλίτωσε τήν κόλαση! Παρουσιάστηκε στόν ἀδελφό του, κατ' ὄναρ καί πάλι, καί τοῦ εἶπε πώς ἦταν καλά. (Εὐεργετινός, τόμος Β, Άθηναι 1958, σελ.77-79 καί Νίκου Α. Ματσούκα, Δογματική καί συμβολική θεολογία Β, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη

1985, σελ. 547)

Έπίσης θά καταθέσουμε τρεῖς θαυμαστές διηγήσεις γιά τήν ἀπαλλαγή ἀπό τήν κόλαση ὄρισμένων δυσσεβῶν προσώπων πού ἀναφέρει ὁ ἄγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Γιατί ὅμως τό πρᾶγμα θεωρεῖται δυσβάστακτο; Μήπως ἡ πρωτομάρτυς δέν ἔσωσε τήν Φαλκονίλλα μετά τό θάνατό της; Βέβαια θά ἰσχυρισθεῖς ἵσως ὅτι αὐτή τό ἔκανε μέ τήν ἀξία της, ἐπειδή ἡταν πρωτομάρτυς καί ἔπρεπε νά εἰσακουσθεῖ ἡ δέησή της. Ἐγώ ὅμως ώς ἀπάντηση σ' αὐτό λέω· καλά ἔπραξε ἡ πρωτομάρτυς ἐκεῖ. Πρόσεξε ὅμως γιά χάρη τίνος ἔγινε ἡ παράκληση· ὅτι δηλαδή ἔγινε γιά χάρη μιᾶς Ἑλληνίδας καί εἰδωλολάτρισσας, πού ἐργαζόταν σέ ἐντελῶς βέβηλο καί ξένο κύριο. Ἐνῶ ἔδω ἔνας πιστός ἀπευθύνεται στόν ἴδιο Κύριο γιά χάρη ἄλλου πιστοῦ. Βάλε λοιπόν τό ἔνα δίπλα στό ἄλλο, γιά νά δεῖς ἂν συγκρίνονται, καί δέν θά σου μείνει ἀμφιβολία» (Ιωάννου Δαμασκηνοῦ, ὄ.π., σελ.165).

Ή δεύτερη διήγηση: «Σέ ἄλλον πάλι ἀπό τούς θεοφόρους πατέρες, πού εἶχε κάποιο μαθητή πού ζοῦσε ζωή ἄτακτη, ὅταν αὐτός ἔφτασε στό τέλος τῆς ζωῆς του ἀπό ἀπερισκεψία, ὁ πολυεύσπλαχνος καί φιλόψυχος Κύριος, ἐπειδή ὁ γέροντας τόν παρακάλεσε μέ δάκρυα, τοῦ φανέρωσε ὅτι θά τόν κάψει στή φλόγα μέχρι τόν λαιμό, ὅπως τόν πλούσιο τῆς παραβολῆς τοῦ Λαζάρου. Ἐπειδή ὅμως μετά ἀπό αὐτό ὁ ἄγιος κατέβαλε μεγάλο κόπο παρακαλώντας τό Θεό μέ δάκρυα, ὁ Θεός τοῦ φανέρωσε ὅτι θά τόν βάλει στή φλόγα μέχρι τή ζώνη. Στή συνέχεια, ἀφοῦ καί πάλι ὁ ἄγιος κατέβαλε ἀλλεπάλληλες προσπάθειες, ἔδειξε στό γέροντα σέ ὄπτασία ὅτι εἴναι τελείως ἐλεύθερος καί ἀπαλλαγμένος ἀπό τή φωτιά τῆς κολάσεως» (Ιωάννου Δαμασκηνοῦ, ὄ.π., σελ.167).

Ή τρίτη διήγηση: «Πρέπει λοιπόν μαζί μ' αὐτούς νά θυμηθοῦμε καί ἄλλες ἱστορίες. Ό Γρηγόριος λοιπόν ὁ Διάλογος, ἐπίσκοπος τῆς παλαιᾶς Ρώμης, ἄνδρας, ὅπως ὅλοι γνωρίζουν, ξακουστός σέ ἀγιωσύνη καί γνώση, μέ τόν ὅποιο, λένε, ὅτι, ὅταν λειτουργοῦσε, συλλειτουργοῦσε οὐράνιος καί θεῖος ἄγγελος, καθώς κάποτε περπατοῦσε στό λιθόστρωτο, σταμάτησε ἐπίτηδες καί ἔκανε μακρά προσευχή στόν φιλόψυχο Κύριο γιά τή συγχώρηση τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ βασιλιά Τραϊανοῦ. Καί ἀμέσως φωνή πού ἥρθε ἀπό τό Θεό σ' αὐτόν ἀκουσε νά τοῦ λέει τά ἔξης. “Ἄκουσα τήν προσευχή σου, λέει, καί δίνω συγχώρηση στόν Τραϊανό· ἐσύ ὅμως νά μή ἔξακολουθήσεις νά μοῦ προσφέρεις προσευχές γιά ἀσεβεῖς.” Ὁτι αὐτό εἴναι ἀληθινό καί ἀναμφισβήτητο, μάρτυρας εἴναι ὀλόκληρη ἡ Ἀνατολή καί ἡ Δύση. Νά λοιπόν αὐτό εἴναι ἀνώτερο ἀπό τή Φαλκονίλλα. Γιατί ἐκείνη δέν ἔγινε αἵτια κακοῦ σέ κανέναν, ἐνῶ αὐτός προκάλεσε τόν πικρό θάνατο πολλῶν μαρτύρων» (Ιωάννου Δαμασκηνοῦ, ὄ.π., σελ.177). Διαπιστώνουμε ἀπό αὐτές τίς τρεῖς διηγήσεις τοῦ ἰεροῦ Δαμασκηνοῦ ὅτι ὁ Θεός μέ τίς προσευχές τῶν ἀγίων ἐλευθερώνει καί ἀπαλλάσσει ἀπό τήν κόλαση ἀμελεῖς, ἀσεβεῖς ἀκόμη καί θεομάχους, ὅπως ἡταν ὁ αὐτοκράτορας Τραϊανός.

Ακόμη θά ἀναφέρουμε ὅσα γράφει ἐπί τοῦ προκειμένου θέματος τό Τριώδιον τό

Ψυχοσάββατον πρό τῆς Ἀπόκρεω: «Ὄτι δέ ὠφελεῖ τάς ψυχάς τά ὑπέρ αὐτῶν γινόμενα, δῆλον μέν καί ἐξ ἄλλων πολλῶν, ἀλλά δή καί ἐκ τῆς κατά τόν ἄγιον Μακάριον ἴστορίας. Ὡς ἀνδρός ἀσεβοῦς Ἐλληνος ξηρόν κρανίον, κατά τήν ὁδόν παριών (=περινώντας) εύρηκώς, ἥρετο (=ρώτησε). Εἴ τινά ποτε ἐν Ἀδῃ παραμυθίας (=παρηγοριᾶς) αἱσθησιν ἔχουσι; Τό δέ ἀπεκρίνατο, πολλήν αὐτούς ἔχειν ἄνεσιν, ἡνίκα (=ὅταν) ὑπέρ τῶν κεκοιμημένων εὔχη (=προσεύχεσαι), Πάτερ, εἰπόν. Ἡν γάρ τοῦτο ποιῶν ὁ μέγας, καί δεόμενος τοῦ Θεοῦ (=παρακαλοῦσε τόν Θεό), μαθεῖν ἐφιέμενος (=θέλοντας νά μάθει), εἰ ὠφέλειά τις τοῖς προκεκοιμημένοις ἐντεῦθεν ἐγίνετο. Ἀλλά καί Γρηγόριος ὁ Διάλογος διά προσεχῆς, τόν βασιλέα Τραϊανόν σέσωκεν ἀκούσας παρά Θεοῦ, μή ἀλλοτέ ποτε αὐτόν ὑπέρ ἀσεβοῦς δεηθῆναι (=νά μή παρακαλέσει).Ναί μήν (=βεβαίως) τόν καί θεοστυγῆ (=θεομίσητο) Θεόφιλον, Θεοδώρα ἡ Βασιλίς, διά τῶν ἀγίων καί ὄμολογητῶν Ἀνδρῶν, τῶν βασάνων ἔξηρπασε καί διέσωσεν, ὡς ἴστόρηται» (Τριώδιον, Σαββάτον πρό τῆς Ἀπόκρεω).

Προσέτι ἄς ἀναφέρουμε καί δύο διηγήσεις ἀπό τήν ζωή τοῦ **Γέροντα Ιωσήφ τοῦ ἡσυχαστοῦ** πού δείχνουν ὅτι οἱ προσευχές τῶν ἱερέων, τῶν μοναχῶν ἀκόμη καί τῶν λαϊκῶν, τῶν ἀπλῶν χριστιανῶν μποροῦν νά βγάλουν πρόσωπα ἀπό τήν κόλαση. Ἡ πρώτη διήγηση: «Πῆγε, λοιπόν, κι ὁ Γέροντας ρωτοῦσε γιὰ ὄλους τους παλιοὺς ἐκεῖ. Πῶς ρωτᾶμε, ἀν ἔλθει κάποιος ἀπ' τὸ χωριό μας; Τί κάνει ὁ τάδε; Τί κάνει ὁ τάδε; Ὄλα αὐτά. Ἐτσι ρώταγε κι ὁ Γέροντας Ιωσήφ, νὰ ‘χοῦμε τήν εὐχούλα του. Μεγάλος ἀγωνιστής. Και μεγάλος πατριώτης. Καὶ ἔφτασαν σὲ κάποιον καὶ λέει:

- Αύτὸς τί κάνει;

Ἡταν λίγο δυσκολεμένος.

- Αύτός, λέει, Γέροντα, πέθανε χωρὶς νὰ ἔξομολογηθεῖ. Καὶ μᾶς ἄφησε μεγάλη στενοχώρια.

Τὸν κοίταξε καλὰ-καλὰ ὁ Γέροντας, διεισδυτικὰ καὶ μὲ νόημα, ἐμβλέψας, ποὺ λέει τὸ Εὐαγγέλιο, καὶ τί τοῦ λέει;

- Άδελφὲ δὲν ἔχεις δίκαιο. Ἐξομολογήθηκε ὁ Κώστας.

[...]

- Πῶς ἔξομολογήθηκε;

- Πρὶν φύγει μοῦ ἔγραψε ἔνα γράμμα. Καὶ μοῦ τὰ ἔγραψε ὄλα. Ὄλα! Κι ἐγώ, ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ τὰ ‘γράψε καὶ ἔριξε τὸ γράμμα, ὁ Θεὸς τὸν εἶχε συγχωρέσει. Τὸ εῖδα ἐγώ. Κι ὅταν πῆρα τὸ γράμμα καὶ τὸ διάβασα, τὸν συγχώρεσα κι ἐγώ.

Θὰ μοῦ πεῖς, "Γιατί τὰ κάνει αὐτὰ ὁ Θεός"; Μὰ ὁ Θεὸς τρώγεται, ρὲ παιδιά, νὰ Τοῦ δώσουμε μία ἀφορμή...

Καταλαβαίνετε πῶς τρώγεται; Τρώγεται! Τρώγεται!

Κι ἄλλη φορᾶ, πάλι ὁ Γέροντας, ἀς τὸ ποῦμε κι αὐτό, δὲν πειράζει, ὅλα μὲς στὴν ἴδια Χάρη εἶναι, εἶδε στὸ ὕπο του ὁ Γέροντας Ἰωσήφ, ποὺ ἦταν ἀκόμη στὸ Ἅγιο Ὄρος, ἔτι ζῶν, δηλαδή, τὸν παπὰ τοῦ χωριοῦ του, ὁ ὁποῖος εἶχε πεθάνει. Καὶ τί τοῦ λέει;...

- Γέροντα Ἰωσήφ, νὰ σοῦ πῶ κάτι. Ὄταν ἥμουνα στὴ γῆ, πίστευα πῶς μόνο οἱ προσευχὲς τῶν ιερέων, βγάζουν ἀνθρώπους ἀπ' τὴν κόλαση καὶ συγχωρᾶνε ἀμαρτωλούς. Τώρα ἐδῶ πού ἥρθα, ξέρεις τί βλέπω; Ὁχι μόνο οἱ προσευχὲς τῶν ιερέων, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες, σίγουρα, ἀλλὰ καὶ οἱ προσευχὲς τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων βγάζουν ἀνθρώπους ἀπό τὴν κόλαση. Γιατί; Γιατί ὁ Χριστὸς ἀφορμὴ καὶ αἵτια ζητάει καὶ τρώγεται νὰ Τοῦ δώσουμε αὐτὴ τὴν ἀφορμὴ νὰ συγχωρέσει καὶ νὰ βάλει στὸν Παράδεισο.

Καταλάβατε ὅτι χάνουμε τὴν ψυχή μας τζάμπα ἀπὸ τὴν ἀμέλεια καὶ τὴν ἀδιαφορία;

Τόσο ἐνδιαφέρεται ὁ Χριστός. Τόσο μᾶς ἀγαπᾷ. Καὶ τόσα μᾶς προσφέρει». (Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἀρχιμανδρίτη, π. Ἀνανία Κουστένη, *Λόγοι γιὰ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο*, τόμος Δ', τῶν ἐκδόσεων Ἀκτῆ).

Ἡ δεύτερη διήγηση: «Ο ἀγιασμένος Γέροντας (ὁ π. Ἰωσήφ ὁ ἡσυχαστῆς) εἶχε μιά ἐξαδέλφη, τήν Κατερίνα, ἡ ὁποία ὅταν ἦτο στὸν κόσμο, καροϊδευε τούς παπάδες καὶ τούς ψάλτες: πῶς διάβαζαν, πῶς ἔψαλλαν, πῶς περπατοῦσαν καί γελοῦσε. Ἄν καὶ ἡ ζωὴ της δέν ἦτο καθόλου καλή, ἐν τούτοις αὐτός τήν ἀγαποῦσε πολύ.

Ἐμαθε λοιπόν πῶς ἡ ἐξαδέλφη του, πολύ νέα κοπέλα, πέθανε καί μάλιστα ὅχι καλά. Ὄταν ἔφθασε στίς τελευταῖες στιγμές της, ὁ Θεός τήν παραδειγμάτισε, γιά νά δείξει στούς οἰκείους καί συγγενεῖς της ὅτι ἡ συμπεριφορά της δέν ἦτο σωστή.

Ἐτσι, ὅταν πέθαινε, ἔβγαζε φωνές, ἔκαινε διαφόρους μορφασμούς καί κινήσεις ἄσχημες καί πάνω σ' αὐτά τά χάλια ξεψύχησε. Ὁ Γέροντας σάν τό ἔμαθε ἀρχισε τά κλάματα. Δέν ἔκλαιγε, πού πέθανε ἡ ἐξαδέλφη του, ἀλλά γιατί κολάσθηκε.

Από ἐκείνη τήν ἡμέρα ἀρχισε συνεχῆ νηστεία καί προσευχή γι' αὐτήν, μά γιά πολύ καιρό τήν ἔβλεπε στό σκοτάδι.

Μιά φορά, ἐνῶ προσευχόταν στήν καλύβα του, εἶδε ζωντανά τήν ἐξαδέλφη του νά ἀνεβαίνῃ ἀπό τήν κόλασι στόν οὐρανό, γεμάτη χαρά, κρατῶντας ἔνα κλαδί ἐλιᾶς στό χέρι καί νά φωνάζῃ:

-Σήμερα είναι ή μεγάλη μου ήμέρα. Τώρα πηγαίνω “είς φωτεινόν οἴκημα καί λαμπρόν παλάτιον”.

Τῆς φωνάζει ό δύσιος Γέροντας Ίωσήφ:

-Κατερίνα, τί ἔπαθες;

-Σήμερα είναι ή μεγάλη μου ήμέρα!

Αύτό φανερώνει ότι μέ τά πολλά κομποσχοίνια καί τίς νηστεῖες τοῦ Γέροντος, ή Κατερίνα ἐλευθερώθηκε ἀπό τά δεσμά τῆς κολάσεως! Πράγματι, “πολλά ἵσχυει δέησις δικαίου ἐνεργούμενη!”» (Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Στεφάνου Κ. Άναγνωστοπούλου, *Ἡ “εὐχή” μέσα στόν κόσμο, ΣΤ* ἔκδοσις, Πειραιάς 2017, σελ. 35-36).

Θά ἀντείπει κανείς πῶς είναι δυνατή ή τοιαύτη μεταβολή (ἀπό τήν κόλαση στόν παράδεισο), ἐφ' ὅσον ὅπως ἔχουμε ἡδη πεῖ ή μεταθανάτια κατάσταση είναι ἀνεπίδεκτη μεταβολῆς; Δέν είναι αὐτό κραυγαλαία ἀντίφαση; Ἡ μόνη δυνατή ἀπάντηση είναι ότι **ὁ Θεός δέν δεσμεύεται ἀπό τίποτε!** Οὕτε ἀπό τήν περιορισμένη λογική καί ἀντιληπτική μας δυνατότητα. Τό ἔλεος του είναι ἄφατο καί μή ὑποκείμενο σέ περιορισμούς, πολλῷ μᾶλλον στήν ἀνθρώπινη γνωστική ἰκανότητα. Ὁ ἀκτιστος Θεός είναι ἀκαταλήπτως διαφορετικός ἀπό τόν κτιστό ἀνθρωπο! Ὄπως ἔχει γραφεῖ: «Τό λοιπόν γίνεται ἐλευθερία καί λύτρωσις, ἀλλά δέν ἡμποροῦμεν καί νά τό ἡξεύρομεν...τοῦτο τό ἡξεύρει ὁ ἀλάνθαστος Θεός» (Γρηγορίου Ἱερομον. Χίου, Σύνοψις θείων δογμάτων. Παρατίθεται στό Χρήστου Άνδρούτσου, Δογματική, Δευτέρα ἔκδοσις, ἐκδοτικός οἶκος Αστήρ, Αθῆναι 1956, σελ. 435).

6. Οἱ παραινέσεις τοῦ ἀγίου Παϊσίου τοῦ Ἀγιορείτου γιά τούς κεκοιμημένους

Θά κλείσουμε τήν παροῦσα ἐργασία ἀναφερόμενοι στή διδασκαλία τοῦ ἀγίου Παϊσίου τοῦ Ἀγιορείτου γιά τούς κεκοιμημένους. Ἐδῶ δέν μποροῦμε νά ἀναφέρουμε ὀλόκληρη τή διδασκαλία του. Θά ἐρανισθοῦμε ἀπό τό βιβλίο Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, **Λόγοι, Δ, Οἰκογενειακή ζωή**, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον Εύαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2002 ὄρισμένα χωρία καί περικοπές, τίς ὁποῖες θά παραθέσουμε. Ό ἐνδιαφερόμενος, ἀν θέλει, ἃς διαβάσει ὀλόκληρο τό Κεφάλαιο 3 τοῦ Ἔκτου Μέρους, τό ὁποῖο κεφάλαιο ἐπιγράφεται *Ἡ μετά θάνατον ζωή*.

-Γέροντα, οἱ ὑπόδικοι νεκροί μποροῦν νά προσεύχωνται;

-”Ερχονται σέ συναίσθηση καί ζητοῦν βοήθεια, ἀλλά δέν μποροῦν ιά βοηθήσουν τόν έαυτό τους. Ὄσοι βρίσκονται στόν Ἅδη μόνον ἔνα πράγμα θά ἥθελαν ἀπό τόν Χριστό: ιά ζήσουν πέντε λεπτά, γιά νά μετανοήσουν. Ἐμεῖς πού ζοῦμε, ἔχουμε περιθώρια μετανοίας, ἐνῶ οί καημένοι οί κεκοιμημένοι δέν μποροῦν πά μόνοι τους νά καλυτερεύσουν τήν θέση τους, ἀλλά περιμένουν ἀπό μᾶς βοήθεια. Γι’αύτό ἔχουμε χρέος ιά τους βοηθοῦμε μέ τήν προσευχή μας.

Μοῦ λέει ό λογισμός ὅτι μόνον τό δέκα τοῖς ἐκατό ἀπό τούς ὑπόδικους νεκρούς βρίσκονται σέ δαιμονική κατάσταση καί, ἐκεῖ πού εἶναι, βρίζουν τόν Θεό, ὅπως οί δαιμονες. Δέν ζητοῦν βοήθεια, ἀλλά καί δέν δέχονται βοήθεια...Οί ἄλλοι ὅμως ὑπόδικοι, πού ἔχουν λίγο φιλότιμο, αἰσθάνονται τήν ἐνοχή τους, μετανοοῦν καί ὑποφέρουν γιά τίς ἀμαρτίες τους. Ζητοῦν ιά βοηθηθοῦν καί βοηθιοῦνται θετικά μέ τίς προσευχές τῶν πιστῶν. Τούς δίνει δηλαδή ό Θεός μιά εὔκαιρια, τώρα πού εἶναι ὑπόδικοι, ιά βοηθηθοῦν μέχρι ιά γίνει ἡ Δευτέρα Παρουσία. Καί ὅπως σ’αύτήν τήν ζωή, ἀν κάποιος εἶναι φίλος μέ τόν βασιλιά, μπορεῖ ιά μεσολαβήση καί ιά βοηθήση ἔναν ὑπόδικο, ἔτσι καί ἀν εἶναι κανείς “φίλος” μέ τόν Θεό, μπορεῖ ιά μεσολαβήση στόν Θεό μέ τήν προσευχή του καί ιά μεταφέρη τούς ὑπόδικους νεκρούς ἀπό τήν μιά “φυλακή” σέ ἄλλη καλύτερη, ἀπό τό ἔνα “κρατητήριο” σέ ἔνα ἄλλο καλύτερο. Ἡ ἀκόμη μπορεῖ ιά τους μεταφέρει καί σέ “δωμάτιο” ἢ σέ “διαμέρισμα.”

“Όπως ἀνακουφίζουμε τούς φυλακισμένους μέ ἀναψυκτικά κ.λ.π. πού τούς πηγαίνουμε, ἔτσι καί τούς νεκρούς τούς ἀνακουφίζουμε μέ τίς προσευχές καί τίς ἐλεημοσύνες πού κάνουμε γιά τήν ψυχή τους. Οί προσευχές τῶν ζώντων γιά τούς κεκοιμημένους καί τά μνημόσυνα εἶναι ἡ τελευταία εὔκαιρια πού δίνει ό Θεός στούς κεκοιμημένους ιά βοηθηθοῦν, μέχρι ιά γίνη ἡ τελική Κρίση. Μετά τήν δίκη δέν θά ὑπάρχῃ πλέον δυνατότητα ιά βοηθηθοῦν.

Ο Θεός θέλει ιά βοηθήση τούς κεκοιμημένους, γιατί πονάει γιά τήν σωτηρία τους, ἀλλά δέν τό κάνει, γιατί ἔχει ἀρχοντιά. Δέν θέλει ιά δώση δικαίωμα στό διάβολο ιά πῆ: “Πῶς τόν σώζεις αύτόν, ἐνῶ δέν κοπίασε;”. Ὁταν ὅμως ἐμεῖς προσευχώμαστε γιά τούς κεκοιμημένους, Τοῦ δίνουμε τό δικαίωμα ιά ἐπεμβαίνη. Περισσότερο μάλιστα συγκινεῖται ό Θεός, ὅταν κάνουμε προσευχή γιά τούς κεκοιμημένους παρά γιά τούς ζῶντες.

Γι’αύτό καί ἡ Ἑκκλησία μας ἔχει τά κόλυβα, τά μνημόσυνα. Τά μνημόσυνα εἶναι ό καλύτερος δικηγόρος γιά τίς ψυχές τῶν κεκοιμημένων. Ἐχουν τή δύναμη καί ἀπό τήν κόλαση ιά βγάλουν τήν ψυχή. Κι ἐσεῖς σέ κάθε Θεία Λειτουργία ιά διαβάζετε κόλλυβο γιά τούς κεκοιμημένους. “Ἐχει νόημα τό σιτάρι. “Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ” (Α΄ Κορινθ. 15, 42)...

-Γέροντα, αύτοί πού ἔχουν πεθάνει πρόσφατα ἔχουν μεγαλύτερη ἀνάγκη ἀπό προσευχή;

-”Εμ, ὅταν μπαίνη κάποιος στή φυλακή, στήν ἀρχή δέν δυσκολεύεται πιό πολύ; Νά κάνουμε προσευχή γιά τούς κεκοιμημένους πού δέν εύαρέστησαν στόν Θεό, γιά νά κάνη κάτι καί γι'αύτούς ὁ Θεός. Ἰδίως, ὅταν ξέρουμε ὅτι κάποιος ἦταν σκληρός - Θέλω νά πῶ, ὅτι φαινόταν σκληρός, γιατί μπορεῖ νά νομίζουμε ὅτι ἦταν σκληρός, ἀλλά στήν πραγματικότητα νά μήν ἦταν - καί εἶχε καί ἀμαρτωλή ζωή, τότε νά κάνουμε πολλή προσευχή, Θεῖες Λειτουργίες, Σαρανταλείτουργα γιά τήν ψυχή του καί νά δίνουμε ἐλεημοσύνη σέ φτωχούς γιά τήν σωτηρία τῆς ψυχῆς του, γιά νά εὐχηθοῦν οἱ φτωχοί “ν'ἀγιάσουν τά κόκκαλά του”, ὡστε νά καμφθῇ ὁ Θεός καί νά τόν ἐλεήσῃ. Ἔτσι ὅτι δέν ἔκανε ἐκεῖνος, τό κάνουμε ἐμεῖς γι'αύτόν. Ἐνῶ ἔνας ἄνθρωπος πού εἶχε καλωσύνη, ἀκόμη καί ἄν ἡ ζωή του δέν ἦταν καλή, ἐπειδή εἶχε καλή διάθεση, μέ λίγη προσευχή πολύ βοηθιέται.

”Έχω ύπ’ ὄψιν μου γεγονότα πού μαρτυροῦν πόσο οἱ κεκοιμημένοι βοηθιοῦνται μέ τήν προσευχή πνευματικῶν ἄνθρωπων. Κάποιος ἥρθε στό Καλύβι καί μοῦ εἶπε μέ κλάματα: “Γέροντα, δέν ἔκανα προσευχή γιά κάποιον γνωστό μου κεκοιμημένο καί μοῦ παρουσιάστηκε στόν ὕπνο μου. Ἔικοσι μέρες, μοῦ εἶπε, ἔχεις νά μέ βοηθήσης μέ ζέχασες καί ὑποφέρω”. Πράγματι, μοῦ λέει, ἐδῶ καί εἴκοσι μέρες εἶχα ξεχασθῆ μέ διάφορες μέριμνες καί οὕτε γιά τόν ἔαυτό μου δέν προσευχόμουν”(Γέροντος Παϊσίου Ἀγιορείτου, Λόγοι, Δ, Οἰκογενειακή ζωή, Ἱερόν Ἡσυχαστήριον Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2002, σελ. 274 ἔως 277).

Τέλος θέλω νά καταθέσω μία διήγηση πού μᾶς εἶπε ὁ μακαριστός γέροντας **π. Γεώργιος Καψάνης**: Σ’ ἔνα γυναικεῖο Μοναστήρι ἦταν μία ἀμελής καί ἀνυπάκουη μοναχή, ἡ ὁποία δημιουργοῦσε πολλά προβλήματα στήν ἀδελφότητα. Παρά τίς συνεχεῖς νουθεσίες τῆς ἡγουμένης, ἡ ἐν λόγῳ μοναχή ἔμεινε ἀδιόρθωτη. Τέλος ἡ ἡγουμένη πῆρε τήν ἀπόφαση νά τήν διώξει ἀπό τό μοναστήρι. Τήν παραμονή τῆς ἀνακοινώσεως τῆς ἀποφάσεως της ἡ ἡγουμένη εἶδε στόν ὕπνο της ἔνα γηραλέο ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος τῆς εἶπε «γιατί θέλεις νά μοῦ στερήσεις τήν ἀνάπαυσή μου; Εἶμαι ὁ πατέρας τῆς Μοναχῆς τάδε». Ἁταν ἡ ἀνυπάκουη καί ἀμελής μοναχή, ἡ ὁποία ὅμως ἔκανε ἔνα κομβοσχοίνι κάθε μέρα γιά τόν κεκοιμημένο πατέρα της. Ἔτσι ἡ ἡγουμένη ἄλλαξε γνώμη καί κράτησε τήν ἐν λόγῳ μοναχή στό Μοναστήρι.

7. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Τό συμπέρασμα πού ἔξαγεται ἀβιάστως καί ἀσφαλῶς ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω εἶναι ὅτι οἱ ψυχές τῶν κεκοιμημένων μποροῦν νά βροῦν μεγάλη καί ἀποτελεσματική βοήθεια ἀπό τούς ζῶντες. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄφατη, ἀπερινόητη καί ἀκατάληπτη πρός ὅλους τούς ἀνθρώπους, ζῶντες καί κεκοιμημένους, δικαίους καί ἀμαρτωλούς καί μπορεῖ νά ἐλαφρύνει τήν κόλαση καί, ἀκόμη σημαντικότερο, νά λυτρώσει ἀπό τήν κόλαση ψυχές. Ἀπαραίτητη βέβαια καί ἡ ἐνεργοποίηση καί συνδρομή τῶν ζώντων

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>

πρός τοῦτο. Τίποτε δέν πράττει ὁ Θεός χωρίς τήν συγκατάθεση καί συνεργία τῶν ἀνθρώπων.

Τέλος σάν ὑστερόγραφο θέλω νά προσθέσω ἀκόμη κάτι: μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νά μοῦ προσάψει τήν παρατήρηση, ἡ καί τή μομφή ἀκόμη, ὅτι ἔγραψα μία δοξογραφικοῦ χαρακτήρα ἐργασία χωρίς προσωπική γνώμη καί σχόλια. Άυτό ἦταν μία προσωπική καί συνειδητή ἐπιλογή: λόγω τῆς ἀδηλότητος τοῦ θέματος ἐλάχιστα ἔως καθόλου μπορεῖ νά ὑπεισέλθει προσωπικός στοχασμός καί γνώμη σ' αύτό. Γι' αὐτό ἀρκέστηκα στίς γνῶμες καί διηγήσεις τῶν Πατέρων, παλαιῶν καί νεωτέρων, οἱ ὅποιοι ἔχουν κάποια ἐμπειρία ἐπί τοῦ προκειμένου.

(Πηγή: antifono.gr)

ΣΧΕΤΙΚΟ: [Η αιωνιότητα της κολάσεως \(Φώτιος Σχοινάς, Δρ. Φιλοσοφίας\)](#)